

care poate fi discutată, dar nu subestimată. Evident, nu mă refer la faptul că D-sa a scris, pentru a-l pune în fruntea lucrării, un Cuvînt-înainte în care evocă în chip mișcător împrejurările în care cartea a fost scrisă, fixîndu-i și locul în ansamblul operei lui Părvan. Nu mă refer nici la împrejurarea că ilustrația abundentă a cărții a trebuit să fie în cea mai mare parte reconstituită, ceea ce nu era desigur la îndemîna oricui. Am în vedere apendicele copios de note adăugate textului original, fie pentru a oferi cititorului unele deslușiri necesare, fie pentru a înzestra lucrarea cu o armătură documentară (texte literare și epigrafice, pe lângă o bogată bibliografie veche și nouă), în sfîrșit, pentru unele rectificări cerute de progresul cunoștințelor despre Dobrogea primelor veacuri ale erei noastre.

Aci ne lovim de ceea ce am numit mai sus o procedare „discutabilă”, în sensul că — din dorința de a face cartea cît mai folositoare — editorul nu s-a mulțumit să-i adauge notele de care am vorbit, ci a intervenit în textul lui Părvan îndreptînd unele greșeli de cronologie sau erori materiale. După părerea mea, Radu Vulpe și-a depășit aci drepturile, datorită sa primordială fiind aceea de a înfățișa textul așa cum l-a scris autorul, nu de a-l face mai bun. Cu un pretext atît de specios, oricine ar putea interveni în lucrarea oricui într-un chip nepermis, fie și cu cele mai bune intenții. Cînd e vorba de o scriere istorică, e firesc ca ea să reflecte stadiul cunoștințelor din vremea cînd a fost compusă. Eventualele erori sau lacune se pot semnala și îndrepta numai în notele editorului, cînd acesta e un om de specialitate. Altminteri, din dorința de a face mai bine decît cel ce a scris lucrarea, ne-am putea lăsa tentați să-i corectăm pe Gibbon ori pe Mommsen, ca să nu vorbesc de Tucidide ori de Tacit.

Cum am mai spus-o, notele din apendice sînt multe (aproape o sută de pagini de slovă măruntă). Poate prea numeroase și prea savante pentru o lucrare de popularizare, cum o concepușe la vremea lui Părvan. Oricum, cititorul are mult de învățat din ele, presupunînd că se va osteni să le citească. Unele indicații mi se par discutabile, dar nimeni nu va fi surprins să afle că, într-o problemă controversată, Radu Vulpe rămîne de părerea lui Radu Vulpe. Astfel în privința datei valorilor dobrogene și a celor din Moldova-de-jos (p. 140, n. 17; 141, n. 23), astfel în problema distrugerii Hîstriei de goți (p. 152, n. 77), astfel în privința interpretării inscripțiilor rupestre de pe valea Casimcei (p. 179, n. 226).

Ici și colo ar putea fi făcute unele observații ori completări. P. 152, n. 76: din bibliografia privitoare la Hîstria, lipsește cel de-al III-lea volum al seriei *Hîstria*, de C. Preda și H. Nubar. P. 155, n. 56: citirea corectă *Fla[mma]*, în textul Horothesei lui Laberius Maximus, nu e a lui Părvan, ci a lui Wilhelm (SEG I 329). P. 196, n. 343: presupunerea că la Hîstria, în templul Zeilor din Samothrake, s-ar fi păstrat arhivele cetății e lipsită de temei, măcar că formulată de Părvan și împărtășită de T. V. Blavatskaja. P. 199, n. 358: înțelesul termenului ἀπὸ τῶν πρῶτων nu e cel arătat în text; interpretarea corectă a fost dată de Adolf Wilhelm și acceptată de toți cei ce s-au mai ocupat de-atunci de IGR I 599.

La p. 187, n. 284, Radu Vulpe îmi face reproșul amical că i-aș fi atribuit pe nedrept „negarea răspîndirii cultelor egiptene în Dobrogea înainte de romani”. Dacă m-am înșelat, li cer iertare, dar aș fi bucuros să aflu unde a susținut o altă părere decît cea formulată în *Histoire ancienne de la Dobroudja*, la p. 229, pe care am reproduș-o întocmai.

D. M. Pippidi

GIUSEPPINA SACCONI, *Ricerche sulla delegazione in diritto romano*. Milano, Dott. A. Giuffrè Editore, 1971, 244 p. (Università di Roma, Pubblicazioni dell'Istituto di diritto romano e dei diritti dell'Oriente Mediterraneo XLIII)

Delegația este o operație juridică care se încheie între 3 persoane: delegant, delegat și delegatar. Delegantul invită pe delegat să facă o prestație în favoarea delegatarului. Invitația sau autorizația, cum o numește autoarea, este, în termeni latini, un *iussum*. Autoarea pare a împărtăși opinia acelor care nu cred că *iussum* este un mandat (contra: Rutsaert citat la p. 2, nota 7). Problema nu este discutată în text, deși ni se pare a prezenta un real interes. Care este natura originară a lui *iussum*? După noi, *iussum* ar fi un act juridic unilateral. Poziția chestiunii s-ar schimba, după cum o studiem în vechiul drept roman sau în dreptul clasic. În vechiul drept roman, mandatul nu era cunoscut; *iussum* consta într-un ordin dat de delegant delegatului; ordinul era posibil datorită poziției de dependență juridică și socială în care se găsea debitorul față de creditorul său (delegantul); *iussum* — o figură juridică a vechiului drept roman — nu s-a mai dezvoltat ulterior; din cauza aceasta, în epoca clasică unii jurisconșulți tratează *iussum* ca pe un mandat. Autoarea, urmînd pe Salpius, Haebelin, Cosentino ș.a., respinge ideea că *iussum* este un mandat și de asemenea ideea că la baza dele-

gației ar sta un mandat; după autoare, la baza delegației stă un *iussum*; unii autori pun la baza delegației un dublu *iussum* (Gide, Endemann, Kaser).

Autoarea studiază separat delegația *dandi* de delegația *promittendi* (cap. I și cap. II). În cazul unei delegații *dandi*, delegantul invită pe delegat să dea ceva delegatarului. De cele mai multe ori, între delegant și delegat există un raport preexistent: delegatul ar fi debitorul delegantului; lucrul acesta nu este însă neapărat necesar; din această cauză delegația iese din cadrele novației, pentru că ea n-are totdeauna efect extinctiv; delegația se poate de asemenea face fără crearea unei noi obligații în cazul în care se realizează printr-o plată (*delegatio pecuniae*). Delegația *promittendi* are loc între aceleași persoane ca și delegația *dandi*, numai că ea se îndeplinește printr-o stipulație, printr-un contract *litteris* sau printr-o *liberatio*. După Ulpian, l. 27 *ad edictum*, D. 46, 2, 11, 1, delegația se poate face prin stipulație sau prin contract *litteris*. Delegatul care plătește delegatarului se eliberează față de delegant și, de asemenea, delegantul se eliberează față de delegatar. Dar se întâmplă lucrul acesta în toate cazurile? Chestiunea este pe larg studiată de autoare în cap. I, despre delegația *dandi*.

Delegația *promittendi* (cap. II) reține mai mult atenția cercetătoarei. Delegantul invită pe delegat să promită ceva delegatarului. În unele cazuri, promisiunea delegatului este valabilă, iar în altele nu este valabilă. De aici, importante consecințe pe care autoarea le studiază în cele mai mici amănunte pe textele din epoca clasică. Delegația *promittendi* s-a dezvoltat din delegația *dandi* (D. 16, 1, 19, 5, Africanus, 1.4 *quaestionum*).

Printr-o *transcriptio a persona in personam* se realizează o delegație. Textele din Plautus, Varro, Cicero sînt analizate în legătură cu apariția delegației în vechiul drept roman. *Transcriptio a persona in personam* ar fi cel mai vechi mod de a face o delegație *promittendi* (p. 178). La aceasta s-a adăugat și apoi s-a substituit stipulația prin care delegatul promitea să restituie suma care îi era împrumutată în mod fictiv (p. 180).

Raporturile între delegație și novație sînt studiate în cap. IV (Efectele extinctive ale delegației și novației). În delegația *promittendi* se stinge debitul delegatului față de delegant și apare debitul delegatului față de delegatar. Datoria delegantului față de delegatar se stinge de asemenea. Sintem în fața unei delegații prin schimbare de debitor. Doctrina dominantă face deosebire între stipulația prin care se creează o delegație și stipulația care dă naștere la o novație. Stipulația novatorie se referă la raportul juridic preexistent. Această referire se numește în literatura italiană clauză *di rinvio*, clauză de trimitere. Clauza de trimitere ar fi necesară pentru ca să se știe că în noua stipulație s-a promis exact conținutul stipulației vechi care se stinge. Trimiterea la obligația preexistentă ar fi necesară pentru a se distinge stipulația novatorie de stipulația care creează o obligație coreală sau o garanție (p. 189). Dreptul clasic cunoștea stipulația *de eadem re* care novau și stipulații *de eadem re* care nu novau. Analizînd un număr mare de texte din epoca clasică, autoarea ajunge la concluzia (p. 202) că o stipulație novatorie poate avea o clauză de trimitere sau că fără o clauză de trimitere, novația se poate deduce din circumstanțele de fapt care înconjoară încheierea stipulației. Clauza de trimitere ar fi fost formulată în felul următor: *quod a Titio stipulatus fuero, dari spondes*? Deși există o asemenea clauză de trimitere în exemplul pe care-l dă Ulpian, 1.46 *ad Sabinum*, D. 46, 2, 8, 2, totuși este novație, ne spune autorul clasic, numai dacă așa doresc părțile. Gaius sau Ulpian, pentru a decide dacă într-un anumit caz ne găsim în fața unei stipulații novatorii sau coreale, se referă la *id quod actum est*, adică la faptele care au precedat stipulația și din care rezultă care a fost voința lor.

Novația și delegația sînt două instituții diferite, deși au unele elemente de structură asemănătoare. Originea lor este diversă. În ce privește originile istorice, primul caz de novație ar fi expromisia, adică înlocuirea unui debitor vechi printr-un nou debitor; numai obligațiile născute *uerbis* s-ar fi putut nova; cu trecerea timpului, s-a accentuat apropierea dintre delegație și novație și din cauza aceasta Digestele și Codul lui Iustinian au așezat delegația și novația în același titlu (Cod. 8,41 (42), 3, *De novationibus et delegationibus*). Autoarea urmărește evoluția acestor două instituții în literatura juridică din evul mediu, pentru a ajunge la codul civil francez din 1804, care le unește într-o singură secțiune corespunzînd secțiunii II a cap. VIII (Stingerea obligațiilor) din codul civil român de la 1864 (art. 1128–1137). Lucrarea nu are concluzii, deși, din mai multe puncte de vedere, ar fi fost necesare. Lipsa concluziilor accentuează impresia că sintem în fața unei opere în care primează exegeza asupra observațiilor privind dezvoltarea istorică a instituțiilor. Lucrarea prezintă interes pentru romaniști, atît pentru valorificarea critică a literaturii materiei, cît și prin faptul că stringe și interpretează toate textele referitoare la problema tratată; lucrarea ar putea fi luată ca punct de plecare de cei care ar dori să încerce o reconstruire istorică a evoluției delegației în dreptul roman.

Mihai Jacotă